

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ XXVII

ΜΕΡΟΣ Α ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Περί πραγματικότητας	3
2. Οι τρεις κόσμοι του Πόππερ	9
3. Ο δαίμονας του Καρτέσιου	11
4. Εγκέφαλοι σε δοχεία	14
5. Μεταφυσικός Ιδεαλισμός	16
6. Πολυδιάστατος χώρος	18
7. Ρεαλισμός της κοινής αντίληψης και επιστημονικός Ρεαλισμός	21
8. Επιστημονικός Αντιρεαλισμός	23
9. Πώς είναι να είσαι νυχτερίδα;	28
10. Το πρόβλημα του «νου – σώματος»	31
11. Το δωμάτιο της Μαίρης	36

12. Το πρόβλημα της ελεύθερης βούλησης	39
13. Ντετερμινισμός έναντι τυχαιότητας	40
14. Ασυμβατισμός και αυταπάτες	42
15. Η ελεύθερη βούληση ως πηγή τυχαιότητας	45
16. Το κόστος της ελεύθερης βούλησης	50
17. Πιθανότητες	51
18. Λαπλασιανό Σύμπαν	53
19. Κοσμική ρουλέτα	56
20. Τεχνητή Νοημοσύνη ή τεχνητή συνείδηση;	59
21. Φυσική επιλογή και Τεχνητή Νοημοσύνη	63
22. Μηχανική μάθηση και αυτονομία	66
23. Ο «σκοπός» αγιάζει τα μέσα	69
24. Οικονομική «πραγματικότητα»	75
25. Παρατηρητής και παρατηρούμενο	78
26. Ορθολογικές προσδοκίες	81
27. Homo Economicus	85
28. Ο Αντιρεαλισμός στη Φυσική και στα Οικονομικά	88
29. Κβαντικές πιθανότητες	92
30. Παράλληλα Σύμπαντα	99
31. Οι απαντήσεις «πλανώνται στον αέρα»	103

ΜΕΡΟΣ Β

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΟΙ ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

107

1

ΟΙ ΜΙΛΗΣΙΟΙ (ΘΑΛΗΣ, ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ, ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ)	109
Το άπειρο του Αναξίμανδρου	110

Πρακτικές επιτυχίες	112
2	
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ (535–475 π.Χ.)	113
Σύγκρουση αντιθέτων	115
Το πρόβλημα της ταυτότητας	117
3	
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ (580–496 π.Χ.)	119
Η σχέση των Μαθηματικών με την πραγματικότητα	121
Η «κατάρα» των άρρητων	123
Κοσμολογικές εικασίες	125
4	
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ (515–450 π.Χ.)	127
Περί του... «μη-΄Οντος»	129
Αιωνιότητα, αδιαιρετότητα, ακινησία του ΄Οντος	132
5	
ΖΗΝΩΝ Ο ΕΛΕΑΤΗΣ (490–425 π.Χ.)	135
6	
ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ (495–435 π.Χ.)	139
Φιλότιτα και Έριδα	139
Κοσμικός κύκλος	141
7	
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ (460–370 π.Χ.)	143
Πώς προέκυψε η ιδέα των Ατόμων;	144
Το κενό	149
Υλιστικό-μηχανιστικό σύμπαν	151
Η ψυχή	153
8	
ΟΙ ΣΟΦΙΣΤΕΣ	155
Σκεπτικισμός και Σχετικισμός	157
Οι κοινωνικοί νόμοι και η προέλευσή τους	160

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Η ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

165

1	
ΣΩΚΡΑΤΗΣ (469–399 π.Χ.)	166
2	
ΠΛΑΤΩΝ (427–347 π.Χ.)	172
Ο Κόσμος των Ιδεών	174
Το πρόβλημα των Καθολικών – Πλάτων	178
Η γνώση ως ανάμνηση	181
Η άνοδος από την άγνοια στη γνώση	183
Shadow(s) on the Wall (τραγούδι του Mike Oldfield)	188
Η θεωρία της ψυχής	191
Ο μύθος του Ηρόδ	194
Αυτοκριτική της θεωρίας των Ιδεών στον Πλάτωνα	195
Η Ηθική του Πλάτωνα	198
Ευδαιμονία = Αρετή = Γνώση + Αρμονία	200
3	
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (384–322 π.Χ.)	205
Κριτική της θεωρίας των Ιδεών	206
Ύλη, Μορφή και Ουσία	209
α. «Essence» έναντι «Substance»	210
β. Substance – Essence: Ποια «προηγείται»;	212
γ. Ύλη και Μορφή στα ζωντανά όντα	214
Το πρόβλημα των Καθολικών – Αριστοτέλης	216
Αλλαγή: δυνατότητα – πραγμάτωση	219
α. Εντελέχεια	221
Ουσιώδεις και συμπτωματικές ιδιότητες	225
Αριστοτελική αιτιότητα	229
α. Ο Θεός του Αριστοτέλη	231
β. Αμφισβήτηση της Τελικής Αιτίας	234
Περί ψυχής	236
α. Περί αθανασίας της ψυχής	239

β. Σε συμφέρει να πιστεύεις...	242
Αριστοτελική Λογική	243
α. Συλλογισμοί	245
β. Εξηγήσεις μέσω Συλλογισμών	246
γ. Τύποι συλλογισμών	249
δ. Αδυναμίες της αριστοτελικής Λογικής: μετάβαση στη σύγχρονη Λογική	250
Αριστοτελική Επιστημολογία	251
α. Οι πρώτες αρχές	252
β. Ο ρόλος του νου	254
γ. Το παραγωγικό σκέλος της επιστημονικής μεθόδου	257
δ. Αμφισβητήσεις	258
ε. Αυτοφανείες αρχές	259
Αριστοτελική Ηθική	261
α. Ύψιστη Αρετή = Ορθολογισμός	262
β. Χρυσός μέσος και ευδαιμονία	263
γ. Η δύναμη της συνήθειας	265
Μετά τον Αριστοτέλη: Φιλοσοφία και Επιστήμες	268
α. Μαθηματικά και Αστρονομία	271

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

275

1

ΟΙ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΙ	277
Αταραξία	277
α. Ο θάνατος... των άλλων	279
β. Ανυπαρξία πριν και μετά	280
Το ατομικό μοντέλο του Επίκουρου	281
α. Παρεκκλίσεις, τυχαιότητα και ελεύθερη βούληση	282

2

ΟΙ ΣΤΩΙΚΟΙ	285
Μεταφυσικές υποθέσεις και ηθικές συνέπειες	286
α. Απάθεια	287

β. Ο Λόγος των Στωικών	288
γ. Κοσμική σκοπιμότητα	290
δ. Ντετερμινισμός και ελεύθερη βούληση	291
ε. Γνωσιολογικά ερωτήματα	293
Στωική Λογική	294
α. Σχέσεις μεταξύ προτάσεων	296
β. Συνεπαγωγή και υποθετικές προτάσεις	299
γ. Από την Στωική Λογική στους σύγχρονους υπολογιστές	303
δ. Βασικοί τύποι επιχειρημάτων	305
ε. Το παράδοξο του ψεύτη	308

3

ΟΙ ΣΚΕΠΤΙΚΟΙ	312
--------------	-----

4

Ο ΝΕΟΠΛΑΤΩΝΙΣΜΟΣ	317
------------------	-----

Πλωτίνος (203–270)	319
α. Το Ένα, ο Νους και η Ψυχή	319
β. Η ανθρώπινη ψυχή	324
γ. Το πρόβλημα του Κακού και η επιστροφή	326
δ. Έκσταση	328
ε. Υπερβατική παρηγοριά	329
στ. Ο χρόνος στον Πλωτίνο	330

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΠΡΩΙΜΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

333

1

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΟΓΙΚΗ	335
------------------	-----

2

ΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΟΥΣ	338
---------------------------------------	-----

3	
ΟΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΙΡΕΣΕΙΣ	342
Δοκητισμός, Υιοθετισμός, Γνωστικισμός	346
4	
Ο ΑΡΕΙΑΝΙΣΜΟΣ	349
Ο Αρειανισμός και η σωτηρία του ανθρώπου	351
α. Αιώνια Γέννηση	353
5	
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ	354
Filioque	357
6	
ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΙΠΠΩΝΟΣ (354–430)	361
Επιφώτιση	363
α. Σφάλλω άρα Υπάρχω	364
β. Προαιώνιος Προορισμός	365
Φαινομενολογικός χρόνος	368
Το πρόβλημα του Κακού	370

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

373

1	
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗΣ	379
Δύο φύσεις – Μία υπόσταση: Ενυπόστατη φύση	380
α. Σωτηρία «εκ των έσω»	382
β. Η πρόσληψη της ανθρώπινης φύσης στον χρόνο	384
γ. Τα τέσσερα «Α»	385
δ. Αντικατοπτρισμός	386

2

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΟΝ 5Ο ΚΑΙ 6Ο ΑΙΩΝΑ	386
Πρόκλος (412–485)	387
α. Οι Ενάδες	388
β. Η ψυχή	390
Βοήθιος (480 – 524/525)	392
α. Θεϊκός και ανθρώπινος χρόνος	393
β. Η Παρηγοριά της Φιλοσοφίας	395
Ιωάννης Φιλόπονος (490–570)	397
α. Τριθείσμος	398
β. Σύνθετη φύση	401
γ. Ρήξη με την Φυσική του Αριστοτέλη	403
δ. Πεπερασμένο χρονικά Σύμπαν	405
Ψευδο-Διονύσιος Αρεοπαγίτης (τέλος 5ου – αρχές 6ου αιώνα)	406
α. Αποφατική Θεολογία	407
β. Θεία σκοτεινότητα	409

3

Η ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: 7 ^{ΟΣ} – 11 ^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ	411
Πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες	412
Η εξάπλωση του Ισλάμ	416
α. Ισλαμική Θεολογία και Φιλοσοφία	417
β. Αβικέννας (980–1037)	419
Σύνοψη: οι εξαιρέσεις στην φιλοσοφική στασιμότητα	425
α. Άνσελμος: το οντολογικό επιχείρημα της ύπαρξης του Θεού	426

4

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΎΣΤΕΡΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ	430
Πέτρος Αβελάρδος (1079–1142)	433
Το πρόβλημα των καθολικών (Μεσαίωνας)	436
α. Γουλιέλμος του Σαμπώ (1070–1121) και Ροσελλίνος (1050–1125)	441
β. Η γνωριμία της μεσαιωνικής σκέψης με τον Αριστοτέλη	444
Θωμάς Ακινάτης (1225–1274)	446
α. Η Επιστημολογία του Ακινάτη	449
β. Οι Πέντε Οδοί προς τον Θεό	453
γ. Η διάκριση μεταξύ ουσίας και ύπαρξης	461
δ. Πιθανά κίνητρα: ανάγκη, φόβος ή πίστη στον Λόγο;	463
ε. Η κοσμολογία του Ακινάτη	465
στ. Νοησιарχία έναντι Βουλησιарχίας	467
Ιωάννης Δουνς Σκώτος (1265–1308) και Ουίλιαμ του Όκαμ (1287–1347)	472

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗΝ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

477

1	
Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ	480
2	
ΣΤΩΙΚΟΙ, ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΙ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	484
3	
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	487
Νικόλαος Κοπέρνικος (1473–1543)	489
Γαλιλαίος (1564–1642)	496
Γιοχάνες Κέπλερ (1571–1630)	500
Νεύτων (1642–1727)	506

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΤΕΣΙΟ ΣΤΟΝ

ΚΑΝΤ

511

1	
Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΡΑΣΙΟΝΑΛΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ	
ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΥ	511
2	
ΚΑΡΤΕΣΙΟΣ (1596–1650)	515
Ξεκάθαρες και διακριτές ιδέες	517

α. Η ύπαρξη του φυσικού κόσμου	520
Καρτεσιανός δυϊσμός	521
Η μηχανιστική αντίληψη για το Σύμπαν	525
α. Αλληλεξάρτηση μεταξύ υλικής και άυλης πραγματικότητας	530
Η κριτική του Thomas Χομπς (1588–1689)	533

3

ΜΠΑΡΟΥΧ ΣΠΙΝΟΖΑ (1632–1677)	535
Ο μονισμός του Σπινόζα: Θεός = Φύση	537
Ο Πανθεϊσμός του Σπινόζα	540
Η Ηθική του Σπινόζα	542

4

ΓΟΤΤΦΡΙΕΝΤ ΒΙΛΧΕΛΜ ΛΑΪΜΠΝΙΤΣ (1646–1716)	545
Οι Μονάδες του Λάιμπνιτς	546
Αλήθειες της λογικής και αλήθειες των γεγονότων	550
α. Η αρχή του «επαρκούς λόγου» και ο καλύτερος δυνατός κόσμος	552
Σύγκριση του Λάιμπνιτς με τον Καρτέσιο και τον Σπινόζα	555

5

ΤΖΟΝ ΛΟΚ (1632–1704)	559
Tabula Rasa	561
α. Απλές και σύνθετες ιδέες	561
Πρωτεύουσες και δευτερεύουσες ποιότητες	564

6

ΤΖΟΡΤΖ ΜΠΕΡΚΛΕΪ (1685–1753)	567
Πρωτεύουσες και δευτερεύουσες ποιότητες: Όλες είναι υποκειμενικές	570
Ενεργητικές – Παθητικές ιδέες και ο ρόλος του Θεού	573

7

ΝΤΕΪΒΙΝΤ ΧΙΟΥΜ (1711–1776)	578
Εντυπώσεις και ιδέες	580
Αιτιότητα	581
Το πρόβλημα της Επαγωγής	585
Νόμοι της Φύσης: κανονιστικοί ή περιγραφικοί;	587
Εναλλακτικές θεωρίες αιτιότητας	589
Η διχοτόμηση του Χιουμ: «Σχέσεις ιδεών» και «Θέματα γεγονότων»	593
Αναλυτικές έναντι συνθετικών και a priori έναντι a posteriori προτάσεων	596

8

IMMANOYEL KANT (1724–1804)	599
Μορφές διαίσθησης και Κατηγορίες κατανόησης	601
Βέβαιη συνθετική a priori γνώση	605
Θεωρητική και φυσική Γεωμετρία	607
Μη-Ευκλείδειες Γεωμετρίες και συνθετική a priori γνώση	612

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΤ ΩΣ ΤΟ

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ:

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

617

1

ΓΙΟΧΑΝ ΓΚΟΤΛΟΜΠ ΦΙΧΤΕ (1762–1814)	619
-----------------------------------	-----

2

ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΒΙΛΧΕΛΜ ΓΙΟΖΕΦ ΣΕΛΛΙΝΓΚ (1775–1854)	624
--	-----

3

ΓΚΕΟΡΓΚ ΒΙΛΧΕΛΜ ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΧΕΓΚΕΛ (1770–1831)	627
Το Απόλυτο Πνεύμα και η διαλεκτική διαδικασία	628
Εκδηλώσεις της διαλεκτικής διαδικασίας του Πνεύματος	630
α. Η διαλεκτική στο ατομικό επίπεδο	632
β. Η πορεία προς το «τέλος της Ιστορίας»	634
Η πολιτική κληρονομιά του Χέγκελ	635

4

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΤΟΝ 19Ο ΑΙΩΝΑ	638
Ο Βρετανικός Ωφελιμισμός	640
α. Τζον Στούαρτ Μιλ (1806–1873)	643
Ο Βρετανικός Ιδεαλισμός: Φράνσις Χέρμπερτ Μπράντλεϋ (1846–1924)	645

5

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΧΕΓΚΕΛ	647
Άρθουρ Σοπενχάουερ (1788–1860)	647
α. Το πράγμα καθ' αυτό	648
β. Η αδιαμεσολάβητη ανθρώπινη βούληση	650
γ. Απαισιοδοξία και άρνηση	652
Καρλ Μαρξ (1818–1883)	654
α. Η εργασιακή θεωρία της αξίας	659
β. Οι ψυχολογικοί νόμοι της ανθρώπινης φύσης	663
Φρίντριχ Νίτσε (1844–1900)	665

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

669

1

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΠΑΡΕΙΣΜΟΣ	674
Έντμουντ Χούσερλ (1859–1938)	678
α. Αλληλογραφία με τον Φρέγκε	682
Μάρτιν Χάιντεγκερ (1889–1976)	684

2

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	691
Γκότλομπ Φρέγκε (1848–1925)	691
α. Η θεμελίωση της Αριθμητικής	693
β. Φιλοσοφία της Γλώσσας	700
Μπέρτραντ Ράσελ (1872–1970)	704
α. Το παράδοξο του Ράσελ	705
β. Principia Mathematica	710
Λούντβιχ Βιτγκενστάιν (1889–1951)	715
α. Η Λογικό-Φιλοσοφική Πραγματεία	717
Ο Κύκλος της Βιέννης – Λογικός Θετικισμός	724

3

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ	728
Η αρχή της επαληθευσιμότητας των επιστημονικών θεωριών	729
Η αρχή της διαψευσιμότητας των επιστημονικών θεωριών	732
Κανονική Επιστήμη και επαναστάσεις	738
Επαγωγική έναντι υποθετικό-παραγωγικής μεθόδου	741
Η φύση της επιστημονικής εξήγησης	745

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

749